

Ailənin formalaşmasında mədəniyyətin rolu

İlahə Sadıqova,
ADMIU-nun dissertantı
E-mail: kreteida@mail.ru

Müasir dövrümüzdə fenomenlərin humanitar refleksiyası və ictimai həyat onu göstərir ki, əsrlərboyu insanlar arasında formalaşmış və sabitləşmiş kommunikasiya qaydalarının pozulması ilə bağlı narahatlıq və həyəcan əbəs deyil. Bununla əlaqədar ailə probleminə müraciət edilməsi simptomatikdir. Fərdi qavrayış və ictimai şüurda "ailə" termini özünün humanist və təcrübədən asılı olan mənası ilə fərqlənir. Bu terminin nəzəri dərki çoxsaylı elmi və publisistik məqalələrə baxmayaraq özünün qeyri-müəyyənliyi ilə fərqlənir.

Məlumdur ki, ailə məsələləri təhsilin, elmin təşkiliylə bağlı problemlərin geniş dairəsinə, cəmiyyətdə sağlam həyat tərzinin gerçəkləşdirilməsi üçün şəraitin reallaşdırılmasına toxunur. Ailə sosial cəmiyyətin və sosial münasibətlərin ilkin tarixi formalarından olub cəmiyyətin miniatür formasını özündə göstərir. Qədim Romanın görkəmli nətiqi, siyasətçisi, filosofu Mark Tulli Siseron nikahı insan cəmiyyətinin ilk pilləsi sayırdı (2, *sah.* 48).

Elə buna görə də cəmiyyətdə baş verən bütün proseslər, toqquşmalar ailədə öz əksini tapır və onun formalaşma, inkişafı xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi böyük çətinliklərlə üzləşir. Ailə müxtəlif tarixi inkişaf mərhələlərində özünəməxsus spesifik xüsusiyyətlərə malik olub. Müasir cəmiyyətdə isə müvafiq şəkildə özündə ər-arvad, uşaqlar və valideynlər, qohumlar arasında münasibətlər sisteminin dəyişən formalarını əks etdirir. Ailə münasibətlərinin inkişafına mədəniyyət amilinin təsirinin tarixi əsasları Rut Benedikt, Frans Boas, Marqaret Mid kimi məşhur Amerika tədqiqatçıların əsərlərində özünü göstərir.

Amerika kultur-antropoloqu Rut Benedikt (1887–1948) mədəniyyətlərin qarşılıqlı əlaqəsi və davranış psixologiyasına nəzər salarkən bir sıra antropo-psixoloji tədqiqatlar həyata keçirdi və belə bir nəticəyə gəldi ki, həyat fəaliyyətinə ümumi sosial dəyərlərin, yaşlıların uşaqların tərbiyəsi istiqamətinə yönəlmiş davranışlarına bütünlüklə xüsusi "mədəniyyət etosu"nın təsiri var. O, müxtəlif həyat tərzlərinin formalaşmasında mədəniyyətin həlledici rolunu vurğulayırdı. Benediktin "Mədəniyyətin modelləri" (1934) əsərinin meydana gəlməsi elmdə əhəmiyyətli bir hadisə oldu. Kitabda o, mədəniyyətin məhsulu kimi fərdin davranışının sadə təsvirinin hüdudlarından çıxmağa və mədəniyyətin yekdilliyini göstərməyə çalışıb. Hər bir mədəniyyətin daxili elementləri ilə zənginliyini vurğulasa da, onların

qarşılıqlı əlaqəsinin olduğunu qeyd edib (5).

Partikulyarizm [(lat. particula – bir hissə, azacıq, lat. particularis – xüsusi)] – xüsusi hissələrə və bölünməyə maraq) ideyalarının əsasını qoyanlardan ən məşhuru, ailə tədqiqatlarına R.Benediktin mövqeyindən – mədəni mövqedən yanaşan alman-amerikan etnoqrafı, antropoloqu, dilçisi, Amerika tarixi etnoqrafiya məktəbinin, mədəni antropologiya istiqamətinin banisi, kulturoloq Frans Boas (1858–1942) olub. O, mədəniyyətin inkişafının ümumiliyini sübut etməyə cəhd göstərən Tayloru, Morqanı və ümumildə bütün evolyusionist konsepsiyasını tənqid edərək özünün şəxsi konsepsiyasını yaratdı. Həmin konsepsiya əsasında hər bir mədəniyyətin fərdiliyi, unikalılığı dururdu.

Boasa görə, universal nəzəriyyənin qurulması üçün sosiomədəni variasiyalar olduqca əhəmiyyətli, onlar haqqındakı məlumatla natamamdır. Yenikantçılıq ideografik metodologiyasına əsaslanan Boas hesab edirdi ki, hər bir mədəniyyətin uzun və nadir tarixi vardır. Ayrı-ayrılıqda hər hansı bir mədəniyyətin anlaşılması üçün onun nadir inkişaf yolunun rekonstruksiyasına ehtiyac duyulur. O, mədəniyyətlərin unikalığını vurğulayaraq, demək olar ki, universal nəzəriyyənin qurulmasını inkar edirdi (1, *sah.* 538).

Boasın tarixi partikulyarizminin digər əhəmiyyətli xüsusiyyəti mədəni relyativizm prinsipi idi. Bu prinsipə əsasən, mədəniyyətdə yüksək və ya aşağı formalar, həmçinin "tərəqqi" anlayışı mövcud deyil. "Vəhşilik", "barbarlıq", "sivilizasiya" kimi kəlmələr Boasa görə sadəcə öz həyat tərzlərini digərlərinin həyat tərzindən daha yaxşı hesab edən etnosentrik xalqlara aiddir. Boasın ən vacib nailiyyətlərindən biri bioloji və mədəni təkamülün birliyi haqqında sosial darvinizmin əsaslandırılmış tənqididir. Eyni irqin daxilində dil və mədəni fərqlərin nümunələrinə əsaslanaraq sübut etdi ki, irq, dil və mədəniyyət insan mövcudluğunun sərbəst aspektləridir (1, *sah.* 542).

Boasın xələfi və tələbəsi olan Amerika antropoloqu Marqaret Mid (1901–1978) özünün bir çox tədqiqatlarını mədəniyyətin təkamülünün varisliyi və nəsillərarası konfliktlərin öyrənilməsinə həsr edib. Onun "Kişi və qadın: dəyişən dünyada cinslərin öyrənilməsi" (1949) və "Mədəniyyət və varislik. Nəsillərarası konfliktlərin öyrənilməsi" (1970) əsərləri tədqiqatların bir sıra istiqamətlərini əhatə edir: mədəni tərbiyə üsullarının uşaqlarda yaranan şəxsiyyətin inkişafına

formanı – prefikurasiyanı yaradır. Burada böyüklər kiçiklərdən öyrənir (3, sah. 322–361). Müasir cəmiyyətlərdə böyüklər yeni texniki nailiyyətlərlə anlaşıbilmirlər. Böyüklərin kiçiklərə ötürdüyü ənənəvi tərbiyə üsulları yeni formalaşmış cəmiyyətdə özünü doğrultmur. Lakin kiçiklərin də yeni mühitlə ayaqlaşabilməyən valideynlərinin tərbiyə üsullarından imtinası təqdirəedici fakt kimi qəbul edilə bilməz. Çünki bu cür cəmiyyət əxlaq nor-

təsi; nəsillər (arxaik cəmiyyətlərdə və Qərb ölkələrində yeniyetmə dövrünün müqayisəsi) arasında münasibətlərin sosial mənbələri; kişi və qadın münasibətlərinin mədəniyyətdə göstərilən üsulları, mədəniyyət prinsipindən seksual davranışın asılılığı, ana və ata rollarının nisbətləri, psixi proseslərin etnomədəni xüsusiyyətləri, milli xarakterin formalaşmasının və təzahürünün qanunauyğunluqları və s. M. Mid “sosiallaşma” və “inkulturasia” anlayışlarını bir-birindən ayırırdı. Birinci sosial öyrətməni, ikinci isə “spesifik mədəniyyətdə öyrətmənin real prosesini” əks etdirirdi. Mid mədəniyyətin 3 tipini göstərir: 1) postfikurativ; 2) kofikurativ; 3) prefikurativ.

Postfikurativ tip üçün şüursuzluq və dəyişikliklərin ləngliyi xarakterikdir. Burada uşaqlar daha çox özlərindən əvvəlkilərdən öyrənirlər. Midin fikrinə görə, postfikurativ mədəniyyətlər hakim dinin köməyi ilə, milli dövlətçilik və ya müxtəlif sosial qrupların mədəniyyəti formasında bərpa oluna bilər.

Kofikurativ mədəniyyətin əsasını eyni mühitdə, eyni cəmiyyətdə yaşayan insanların davranış modeli təşkil edir. Burada uşaqlar da, böyüklər də öz həmyaşıdlarından öyrənirlər. Kofikurasia postfikurativ sistemin böhranından başlayır [(məsələn, yaşlı nəslin aradan getməsi zamanı, texnikanın inkişafı, köçmə, zəbt etmə, dini inancların dəyişməsi, inqilablar və s.) (3, sah. 322)].

Dünyada XX əsrin əvvəllərində artıq kofikurativ mədəniyyətin təsiri hiss olunmağa başladı, belə ki, nuklear ailələr yarandı, bu ailələrdə yaşlı nəslin nümayəndələri – nənə və babalar ilə nəvələrin əlaqələri getdikcə azaldı. Ailə təkcə valideyn və övladlardan ibarət oldu. Azərbaycanda bu proses, demək olar ki, müstəqillik illərindən sonra özünü göstərməyə başladı. Artıq ənənəvi Azərbaycan ailələri, böyük ailələr öz aktuallığını itirir. Övladlar daha çox valideynlərdən ayrı yaşamağa, müstəqil ailə sahibi olmağa can atırlar. Bu tip ailələrdə uşaqların tərbiyəsinə valideynlərin təsiri o qədər də hiss olunmur, əvəzində həmin funksiyaları kütləvi informasiya vasitələri, məktəblər, cəmiyyətdə mövcud sosial qruplar və s. yerinə yetirir. Bu da, təbii ki, nəsillərarası konfliktlərə, mədəniyyətdə varislik prinsipi-nin pozulmasına gətirib çıxarır.

Nəsillərin təcrübəsinin fərqlərinin kəskinləşməsi yeni mədəni

malarından çox-çox uzaqlaşır və böyüməkdə olan nəsil cəmiyyətlə ayaqlaşmalıdır deyə öz milli əxlaq xüsusiyyətlərini, milli kimliyini unudur ki, bu da cəmiyyətdə bir növ aqressiyaya yol açır. Son zamanlar kriminal statistika daha çox cinayətlərin ailə-məişət zəminində baş verdiyini – övladların valideynlərinə xəsarət yetirdiyini, valideynlərin övladlarına qarşı cinayət törətdiyi faktlarını qeyd edir. Bütün bunlara səbəb gənc və yaşlı nəsil arasında balansın pozulmasıdır.

M. Midin “Mədəniyyət və uşaqlıq dünyası” adlı tədqiqat işindəki ideyalar etnoqrafik və kulturoloji tədqiqatlara, eləcə də simvolik interaksionizmin sosioloji məktəbinə öz təsirini göstərməyə davam edir (4, sah. 557). Sözsüz ki, valideyn və qohumluq münasibətləri bioloji və sosial təbiətə malik ailəyə məxsus münasibətlərin spesifik formalarıdır, bu da sonuncunun mədəniyyətin ailə-nikah münasibətlərinin formalaşmasında rolundan danışmağa əsas verir.

“Ailə” məfhumu cəmiyyət üçün olduğu qədər, ayrıca fərd üçün də vacibdir. Nikaha daxil olmaq – onu qorumaqdan daha asandır. Bütün nikahlar qurulan zaman onları uğurlu hesab etmək olar, lakin birgə həyat başlayandan sonra bir sıra çətinliklər üzə çıxmağa başlayır. Eyni zamanda valideyn olmaq, ömürboyu valideyn qalmaqdan daha asandır. Ailədə problemlərdən biri qadınlar və kişilərin arasında gender bölgüsüdür ki, bu da fəaliyyətin və sosial rolların növlərinin effektiv bölgüsünü təşkil edir.

Cəmiyyətdəki demokratik dəyişikliklər gender problemlərini yenidən işıqlandırmaqla qadınların yeni maarifləndirici statusunun formalaşmasına şərait yaratdı. Eyni zamanda yeni münasibətlər patriarxal təsəvvür və stereotiplərlə səsləşərək cəmiyyətin bu və ya digər sferalarında qadının iştirakının sərhədləri haqqında təsəvvürlər formalaşdırdı. Hesab edirəm ki, cəmiyyətin mədəni səviyyəsi onun qadına olan münasibətilə özünü göstərir. Qadınla xoşbəxtliyin sirri onunla səmimiyyətin mənəvi balansını qorumaqdır. Qadına və uşağa münasibət kişinin insanlara qarşı nə dərəcədə düzgün və mərhəmətli ola biləcəyinin qüsursuz mənəvi ölçüsüdür.

Ailənin qorunub saxlanması qadının rolu çox vacibdir – ailənin xilaskarı və onun dağılmasına səbəbkar ola bilər. Özünün

doğurqanlıq funksiyası ilə qadın, nəsillə əlaqədar məsələlərdə sosial cəhətdən daha tez yetişir, ailə işlərində daha düşüncəli və dərin intuisiyyaya malik olur.

Ölkə idarəçiliyində gender balansının gözlənilməsi müsbət faktor sayılır. Bunun nəticəsi kimi bir çox ölkələrin sosial-iqtisadi və idarəçilik sahələrindəki siyasəti gender bərabərliyi istiqamətində aparılır. Hazırkı mərhələdə 170-dən çox ölkə 1979-cu ildə qəbul edilmiş "Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğvi haqqında konvensiya"ya qoşulub. Bu, qadının cəmiyyətdəki yeri və rolunun dərk edilməsi istiqamətində irəliləyiş deməkdir. Lakin təəssüf ki, hələ də bir çox ölkələr bu istiqamətdə lazımi addımlar atmayıb. Onu da vurğulamaq lazımdır ki, hələ heç bir ölkə iqtisadi, siyasi, sosial, mədəni, ailə-məişət sahələrində tam gender bərabərliyinə nail ola bilməyib.

Gender problemlərinin həllinə yönəldilmiş konsepsiyalar və strategiyalar mövcud dövlət qərarlarının məntiqini əks etdirir. Onlar bu istiqamətdə sosial münasibətləri nizama salan hüquqi-normativ sənədlərlə, təlimatlarla və başqa qaydalarla möhkəmləndirilmişdir. Qadınların təhsili istiqamətində görülmə işlər eyni zamanda bu yöndə təhsil modelinin yaradılmasını zəruri edir. Belə təhsil modeli təhsili başa vurduqdan sonra onun cəmiyyətdə mütəxəssis kimi yetişməsinə, müxtəlif sosial və ailədaxili rolların reallaşmasına təminat verməlidir. Qüvvədə olan maarif sistemlərinin tədqiqatı göstərir ki, onlar, əsasən, cəmiyyətdə kişilərin üstün mövqeyini əks etdirən ənənəvi iyerarxiyanı canlandırır. Bununla belə, gender bərabərliyinin milli strategiyalarının analizi fərqli xüsusiyyətləri görməyə imkan verir. Beynəlxalq təcrübələrə əsasən qeyd edə bilərik ki, müxtəlif dövlətlər bu istiqamətdə öz milli-mədəni ənənələr, spesifik siyasi vəziyyət, milli mentalitet xüsusiyyətləri və s. özəllikləri ilə hərəkət edir; məsələn, Fransa Milli Məclisində qadın deputatların payı ənənəvi olaraq o qədər də çox deyil. Bunu nəzərə alaraq 2000-ci ildə siyasətdə qadın və kişi bərabərliyinin təmini istiqamətində bir sıra qanunlar qəbul edilmişdir. Almaniyada bunda da qadın isə əksinə, gender hüquq bərabərliyinin qorunması istiqamətində heç bir hüquqi-normativ aktlar, qanunlar qəbul edilmədiyi halda, xanımlar, demək olar ki, deputat yerlərinin ¾-nü tuturlar.

Azərbaycanda gender problemlərinin vəziyyəti və dinamikasını araşdırarkən qeyd edə bilərik ki, son illər qadınların sosial funksiyalarında, fəaliyyət formalarında müsbət mənada xeyli dəyişiklik və yeniliklərin baş verdiyi danılmaz gerçəkdir. Bu gün ölkəmizdə qadın problemləri ilə məşğul olan onlarca strukturlar və qeyri-hökumət təşkilatları rəsmi şəkildə fəaliyyət göstərməkdədir.

Bununla belə, Azərbaycan mədəniyyətində androsentrizm üstün mövqeyini qoruyub saxlamaqdadır. Bu isə gender asimetriyasının, ənənəvi standartlaşmış təsəvvürlərin – gender stereotiplərinin qorunub saxlanılmasını təmin edir. Reallıq genderin inkişafı yolunda ölkəmizdə sosial institutlar, o cümlədən təhsil sistemi qarşısında çox işlərin görülməsi məsələlərini irəli sürür. Bütövlükdə müasir cəmiyyətin və onun ayrı-ayrı institutlarının hərtərəfli tərəqqisi təhsil sisteminin inkişafı olmadan mümkün deyil. Məlumdur ki, son illər ölkəmizdə dövlət və qeyri-dövlət təhsil müəssisələrinin geniş şəbəkəsi yaradılmışdır. Azərbaycan Respublikasının qanunverici-

liyi qadınların bu müəssisələrdə kişilərlə bərabər hüquqda təhsil almasını təmin edir. Ümumiyyətlə, müstəqil Azərbaycan Respublikasının 1995-ci ildə qəbul etdiyi ilk konstitusiyasında və digər qanunverici sənədlərdə qadın və kişilərin hüquq bərabərliyi, azadlıqları birmənalı şəkildə qətiyyətlə təsbit edilmişdir. Konstitusiyanın 25-ci maddəsində deyilir ki, "kişi və qadının eyni hüquqları və azadlıqları vardır". Mərhum prezidentimiz Heydər Əliyevin 14 yanvar 1998-ci il tarixli fərmanı ilə Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, cənab İlham Əliyevin 6 fevral 2006-cı il fərmanı ilə Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi yaradılmışdır.

Qanunvericiliyimizdə konstitusiyadan sonra genderlə bağlı ən əsas qanun "Gender bərabərliyinin (kişi və qadın) təminatları haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunudur (10 oktyabr 2006-cı il). Bununla belə, qanunların həyata keçirilməsində bir sıra boşluqların mövcudluğu da danılmazdır. Belə ki, hüquqi aktların daim təkmilləşdirilməsinə və icrasının təmininə böyük ehtiyac var.

Azərbaycanda sırf qadın haqları sahəsində də bir sıra sənədlər qəbul edilmişdir. "Azərbaycan Respublikasında dövlət qadın siyasətinin həyata keçirilməsi haqqında" prezident fərmanı (6 mart 2000-ci il), "Azərbaycanda qadınların rolunun artırılmasına dair tədbirlər planı haqqında" prezident sərəncamı (14 yanvar 1998-ci il), "Qadın problemləri üzrə milli fəaliyyət planı haqqında" Nazirlər Kabinetinin qərarı (6 mart 2000-ci il) və s. həmin qəbildəndir. Bütün bunları nəzərə alaraq qeyd edə bilərik ki, xanımların cəmiyyətin siyasi, mədəni, təhsil və digər sahələrindəki rolu xeyli dərəcədə artmışdır. Respublikada gender sahəsində aparılan siyasətin elmi cəhətdən əsaslandırılması məqsədilə gender tədqiqatları çoxalıb, əvvəlcə Qərb Universiteti, daha sonra Azərbaycan Əmək və Sosial Münasibətlər Akademiyası nəzdində Gender Araşdırmaları Mərkəzi yaradılıb, dəyirmi masalar, konfranslar keçirilir, eyni zamanda bir sıra universitetlərin tədris planlarına genderlə bağlı fənlər əlavə edilib. Lakin bu faktlarla yanaşı, regionlarda "gender bərabərliyi" mövzusu bir qədər geridə qalır. Regionlarda ənənəvi olaraq qadın və kişilər arasında kəskin əmək bölgüsü mövcuddur. Müvafiq resurs mərkəzlərinin olmaması, stereotiplərin və ev işlərinin çoxluğu, özünəinamın zəifliyi qadınların sosial aktivliyinə birbaşa təsir edir. Gələcək ailə həyatına problem yaradacağına görə gənc qızlar ictimai fəaliyyətlərə az maraq göstərilir. Gənc xanımların ev, ər və azyaşlı uşağının qayğısına qalmaq məcburiyyəti, üstəlik, həyat yoldaşının qısqanclığı onların sosial həyatda daha aktiv mövqeyinə mane olur.

Qaçqın və məcburi köçkünlər, ailə başçısını itirmiş və aztəminatlı ailələrdəki qadınlar daha həssas qruplara aid edilir. Həyat yoldaşının vəfatı, müharibədən sonra fiziki imkanlarının məhdudlaşması və ya ölkəni tərk etməsi ailənin bütün yükünü qadının üzərinə atır. Belə ailələrdəki xanımlar daha az bacarıqlara, biliyə, resurslara malik olduqlarından zorakılığa, ayrı-seçkiliyə digərlərinə nisbətən çox məruz qalırlar. Bu və digər obyektiv səbəblər üzündən regionlarda yaşayan qadınlar təhsildə, inkişafda geriləyirlər.

Cəmiyyətdə gender bərabərsizliyinin, qadına qarşı diskriminasiyanın aradan qalxmasına bir çox hallarda təhsil prosesinə edilən dəyişikliklər kömək ola bilər. Lakin bunun başlanğıcı ailə tərbiyəsində, valideynlərin, yaxın qohumların ənənəvi mədəniyyətimizdə oğlan-

lar və qızların assosiasiya olunduqları təsəvvürlərə və anlayışlara düzəliş etmək istəyinin olmasıdır. Uşağın gender identikliyinə qurulması erkən yaşlardan başlayır və bütün həyatı boyu ona düzəliş edilir. Təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, erkən yaşlarından oğlanlar və qızlar üçün informasiya proseslərinin seleksiyası mövcuddur; məsələn: qızlara gəlinciklər, mətbəx əşyalarına bənzəyən oyuncaqlar almaq və ya nisbətən böyük yaşda musiqi, toxuculuq məktəbinə yazdırmaq və s., oğlanlar üçün isə maşın, robotlar, müharibə və ya fantastik qəhrəmanları əks etdirən oyuncaqlar, kompüterlər və s. almaq, şahmat məktəbinə, üzgüçülüyə yazdırmaq. Bununla da qızların rəşional və mücərrəd düşüncə sahəsi bir qədər dar çərçivədə qalır. Onun geniş aspektdə düşünməsinə şərait yaranmır.

Ailənin formalaşmasında mədəniyyətin rolu ailəni qorumaq bacarığı ilə əlaqədardır. Bu təkcə hisslər əsasında yox, eləcə də ağılla, hətta valideynlik borcunun dərk edilməsi ilə mümkündür.

Ailə münasibətləri mədəniyyətinin bir hissəsi də inam, etimad amili ilə bağlıdır. Məhəbbət olan yerdə ər-arvad arasında qarşılıqlı hörmət, inam, səmimiyyət hökm sürməlidir. Sözsüz ki, hər bir vəziyyətin əksi də olur, məsələn, bəziləri etibardan sui-istifadə edirlər, bəziləri isə onun yoxluğundan əziyyət çəkirlər. Bəzən güclü məhəbbət hissi eqodan irəli gələn qısqanclıq, inamsızlıq və bu kimi mənfi amillərlə müşayiət olunur. Məşhur fransız yazıçısı Anatol Frans qısqanclıq barədə qeyd etmişdir ki, "qısqanclıq kişidə zəiflik, qadında isə güc mənbəyidir" (6). Qısqanclıq ailədə qarşılıqlı inamsızlıq və hörmətin olmamasının nəticəsidir. Qısqanc insanlar hər zaman qarşı tərəfə şübhə ilə yanaşır və ən xırda şeyləri belə böyüdərək münasibətlərə ziyan vururlar.

Ailəyə və onun sabitliyinə mənfi təsir edən mədəni amillərdən biri KİV-lərin təsiri vasitəsilə yaranan pərəstiş hissi ilə bağlıdır. Gəlin diqqət edək: biz ekranlarda müasir ailənin daha çox hansı obrazını görürük? Ailə münasibətləri ilə bağlı daha çox məsuliyyətsiz, sərbəst həyat tərzini yaşamağa üstünlük verən cütlüklər, qısqanclıq, tamahkarlıq (pul, ev və s.), xəyanət üstündə baş verən ölüm hadisələri və s. mövzulara rast gəlinir. Ailə münasibətlərinin bilicisi sayılan O.Balzak qeyd etmişdir ki, "insan hər şeyi yeyən əjdahayla – vərdislə mübarizə aparmalıdır". Çünki nikah hisslərə əsaslanır və bu da onu dayanıqsız edir. Ona görə də cəmiyyət həm qanunvericilik, həm də mənəvi səviyyədə ailənin dağılmasının qarşısını alacaq vasitələri möhkəmləndirməyə çalışır. Ələlxüsus ailədə uşaqlar tərbiyə olunurlarsa. Lakin bununla yanaşı, dünyanın bir çox ölkələri insanların boşanma haqlarını qanunla tənzimləyir və əgər buna əsaslı səbəblər varsa, qanun tərəflərin boşanmasına icazə verir. Məqalədə ailənin qanunvericilik baxımından nizamlanmasına diqqət ayrıldığı üçün bir cümləylə fikrimi bildirmək istəyirəm ki, ailələr boşanma mərhələsinə çatarkən bir qədər düşünsünlər və tələsik qərar qəbul etməsinlər. Çünki verilən hər bir qərar ailədə böyüməkdə olan uşaqların psixi və mədəni tərbiyəsinin formalaşmasına mənfi təsir göstərə bilər ki, bu da cəmiyyət üçün itirilmiş fərd deməkdir.

İnsanın mədəni səviyyəsi onun nikaha olan münasibətinin məsuliyyət səviyyəsi ilə ölçülür. Karl Marks haqlı olaraq qeyd etmişdir ki "Heç kim ailə qurmağa məcbur edilmir. Lakin əgər ailə qurulubsa, hər kəs onun qanunlarına tabe olmağa məcburdur" (7). ♦

Ədəbiyyat:

1. Антология исследований культуры. Том 1. Интерпретации культуры. Санкт-Петербург, Университетская книга 1997, 710 с.
2. Марк Туллий Цицерон. Об обязанностях. 102 стр. Книга II.
3. Маргарет Мид. Культура и мир детства. М., 1983. 450 с
4. Шило Н.Ю. Мид Маргарет // Социология. Энциклопедия. – Минск, 2003.
5. <http://anthropology.ru/ru/text/govorunov-av/kniga-rut-benedikt-hrizantema-i-mech#konceptiya-modeley-kultury>
6. <https://az.wikiquote.org/wiki/Qad%C4%B1n>
7. <http://www.inpearls.ru/author/karl-marx>

Резюме

В статье говорится о роли культуры в формировании семьи. Отмечаются высказывания многих культурологов и философов. Рассказывается так же о роли взаимосвязей культур и психологии поведения в формировании семьи. В научных исследованиях основателя культурной антропологии Ф.Боас и его последователей Р.Бенедикт и М.Мид семья оценена как культурный, и как социальный феномен. В то же время, говоря о проблемах семьи, поднимается вопрос внутрисемейных гендерных отношений. **Ключевые слова:** семья, брак, культура, общество, культурная антропология, конфликты между поколениями, преемственность, гендерное неравенство.

Summary

The article describes the role of culture in the formation of families. Statements of many philosophers and culture experts was noted. It is told as the role of the relationship between culture and psychology of behavior in family formation. The research of the founder of cultural anthropology F.Boas and his followers R.Benedikt, M.Mid family and appreciated as a cultural and a social phenomenon. At the same time, speaking about family problems, it raises the issue of intra-gender relationships.

Key words: family, marriage, culture, society, cultural anthropology, conflict between generations, continuity, gender equality.